

Svećeništvo u Crkvi danas¹

GISBERT
GRESHAKE*

Freiburg – Rim

* Prof. dr. Gisbert Greshake, prof. emeritus na Katedri za dogmatiku i ekomensku teologiju, Teološki fakultet Sveučilišta u Freiburgu, Platz der Universität 3 Kollegiengebäude I, Raum 1470, 79098 Freiburg i. Br., Njemačka, gisbert.greshake@theol.uni-freiburg.de

Ovdje će biti govora o dvama problemima koji su međusobno usko povezani: o sadašnjoj promjeni Crkve i o zadaći drukčijega oblikovanja svećeničke službe u takvoj Crkvi.

1. O sadašnjim mijenama Crkve

Nitko ne sumnja da se Crkva u našim zemljama nalazi u velikim mijenama. Iako ta promjena napreduje nejednakim intenzitetom, ona se nastavlja i nastavit će se. Prijepor o tomu događanju započinje kada se treba vrjednovati taj proces. Osobno ne promatram taj proces kao znak zalaza ili čak propasti same Crkve, nego kao preoblikovanje njezina društvenog oblička te u tomu vidim šansu koja nam se pruža. Pogledajmo ukratko o čemu se radi.

Prema Novomu zavjetu Crkva je Božji hodočasnički narod koji Gospodin Isus Krist vodi kroz pustinju ovoga svijeta prema »nebeskoj domovini« (Heb 11, 15). Šatori Crkve moraju biti tako napravljeni da budu raspremljeni i da Crkva može biti spremna za trajno novi polazak. Njezino mjesto ne nalazi se u zaštićenosti utvrđenoga grada. Kao što je njezin učitelj patio »izvan zidina«, tako je i Crkva pozvana »izići k njemu izvan tabora« (Heb 13, 13). Kršćani ne smiju boraviti *među* drugima, nego, kako veli Prva Petrova poslanica (1 Pt 1, 1), *pokraj* drugih (u par-oikia), tj. u »raseljeništvu« (1 Pt 1, 1). Ovaj potpuno drukčije usmjereni svijet proganja i mrzi kršćane (Lk 21, 12ss; Iv 15, 20) »kao pridošlice i putnike« (1 Pt 2, 11), kako je Isus obećao, ali snažna prisutnost njihova Gospodina nikada ih ne napušta.

Spram zatvorenoga svijeta, u prvim stoljećima, ta se »hodočasnika i pustinjačka egzistencija« Crkve živjela u malenim, često neprimjetnim i slabo organiziranim zajednica-

¹ Tekst prijevoda zadržao je oblik predavanja koje je Gisbert Greshake održao u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu 23. svibnja 2009. godine.

ma, koje su se stvarno doživljavale kao »pridošlice i putnici« na ovom svijetu te su se u poganskom okruženju shvaćale kao »zajedništvo oprječnosti«, kako se to danas rado veli. Od 4. stoljeća ta hodočasnička dimenzija Crkve kao pridošlice počela je sve više nestajati, budući da je kršćanstvo nakon raspada poganstva postalo sastavnim dijelom društva i glavnom religijom u Imperiju. Premda se taj prijelaz prema bizantskoj carskoj Crkvi, koji se prilično nejasno naziva »konstantinovskim obratom«, a koji je omogućio Crkvi da postane određujući čimbenik zapadne »christianitas«, ne može tumačiti jednostavno kao veliki »grijech« Crkve, ipak je donio sa sobom goleme probleme.

Još jednom treba naglasiti da prijelaz prema narodnoj Crkvi (»Volkskirche«) nije bio »grijech Crkve, jer je time evanđelje prispjelo u svijet, u javne, društvene dimenzije kulture. Posvuda su se mogli vidjeti znakovi Krista. Isusova zapovijed (»Iдите po svem svijetu..., učinite sve mojim učenicima«) činila se savršeno ostvarenom. Europski svijet, a tada se neki drugi svijet u biti nije ni poznavao, tj. promatrao se samo kao »periferija«, postao je, gledajući ekstenzivno, kršćanski u gotovo u svim svojim elementima.

S druge pak strane, cijena je bila previsoka. Biti kršćanin skoro da se i nije više gledalo kao »poziv da se iziđe iz sebe« i kao stvar osobne odluke vjere. Za većinu je kršćanstvo postalo sasvim razumljivim čimbenikom društveno-kulturalnoga okruženja. Stoga su se i temeljne kršćanske perspektive olako prilagodile »naravnim odrednicama«. Crkva se također promijenila u svojem vanjskom obliku, strukturi i organizaciji: umjesto da prolazi svijetom »laganom prtljagom«, sasvim se lijepo s njim stopila. Kako se Crkva uglavnom organizirala po ugledu na državu, bilo je za očekivati da će se i crkvena hijerarhija početi previše tumačiti prema analogiji s ovosvjetskim načinom vladanja, što je u suprotnosti s evanđeljem. Pravni sustav Crkve postao je suptilan, a sve se više povećavalo crkveno upravljanje i organizacijska raspodjela »corpUSA ecclesiasticuma« sa svojim birokracijskim aparatom, službama i titulama, sa svojim zahtjevima za moću i privilegijama, a time i potrebom za novcem. Ako ne uzimamo u obzir specifične sakramentalne čine, Crkva je svoje djelovanje razumijevala uglavnom analoški i u skladu s djelovanjem ostalih društvenih institucija. Crkva je tako učinkovito i snažno ostvarivala svoje interese. Pritom se nerijetko i crkvena hijerarhija konstituirala pod okriljem vladavine i moći, slično poput političkih vlastodržaca, koji su je često privilegirali, ali i instrumentalizirali. To sve ukratko sažima biskup Kurt Koch: »Kristijanizacija rimskoga imperija (...) zasigurno je uzrokovala imperijalizaciju kršćanstva.«

Tako se od 4. stoljeća Isusov pokret pretvorio u moćnu društvenu, doduše sakralnu instituciju, koja je u cijelosti, a napose u svojoj hijerarhiji, bila u vrlo velikoj strukturalnoj bliskosti s političkim institucijama. U pepelu je i dalje ostala gorjeti vatra

evanđelja. Nije samo tinjala, nego je zaplamtjela još više te je stvorila požar. No, ta se vatra nalazila ipak u opasnomu sumraku.

Još jednom ističem: *načelno* gledajući, institucionalizacija Crkve nije bila promašeni razvoj Crkve, nego legitimna i nužna posljedica inkarnacije, onako kako ona proizlazi već iz samoga evanđelja. Kao što je Božja vječna Riječ postala tijelom, tj. ušla u strukture svijeta, tako se također i Crkva nije mogla i ne može lišiti struktura ovoga svijeta, u smislu nekakvoga karizmatsko neobvezujućega »pokreta«. A te strukture podrazumijevaju određeni stupanj institucionalizacije, prisutnost normi i zakona, upravljanje, određene službe i služenja, naposljetku i preuzimanje odgovornosti i suradnje u području velikih društvenih dimenzija kao što su politika, kultura ili ostale društvene i obrazovne institucije. Zato je sve to vrlo važno za Božji narod, koji je Isus pozvao, ali samo ukoliko je u skladu s Isusovom porukom, s evanđeljem, ako njemu služi i izriče istinsko značenje Crkve. A Crkva je hodočasnički Božji narod, koja se nezaštićeno i neosigurano uzda jedino u svojega Boga te putuje pustinjom ovoga svijeta kao »pridošlica i putnica«.

Ovo naše promišljanje nameće veoma važno pitanje: Gledajući Crkvu, koja se u našim zemljama predstavljala i još uvijek se predstavlja sa svojom hijerarhijom, organizacijom, sa svojim ophođenjem prema posjedovanju, novcu i moći, sa svojim pastoralnim aktivizmom i društveno-kulturalnom sveprisutnošću, pitam se je li se takva Crkva mogla i može li se poistovjetiti s »hodočasničkim Božjim narodom«?

Ovdje je sada nemoguće iscrpno se pozabaviti s ekleziologijom Drugoga vatikanskog sabora, kojom se Crkva nastojala ponovno približiti svojem izvornom obliku. »Hodočasnički Božji narod« bila je jedna od najvažnijih definicija Crkve. Sasvim neočekivano Crkva je priznala da je na putu kroz pustinju, zaprljana prašinom i prljavštinom te je potrebna trajnoga čišćenja i obnove (usp. LG 8). Posebna skupina biskupa bavila se siromaštvom kao temeljnom odrednicom hodočasnike Crkve. No, to je sve ipak ostalo bez nekih većih posljedica.

Tako danas dobivamo dojam da je Bog ponovno vratio svoj narod u pustinju. Barem tako možemo shvaćati razvoj Crkve u nekoliko posljednjih godina. Johannes Bours, dugogodišnji duhovnik u Münsteru i utjecajan duhovni pisac, piše: »Doživljavamo puknuće i nestajanje jedne slike Crkve i naslućujemo da takva slika Crkve mora puknuti, ukoliko je ona za pluralističko društvo trebala biti samo nekakav podsustav toga istog društva, nekakav rubni fenomen koji služi religioznom ukrašavanju važnih razdoblja u životu.«

Jamačno, već smo godinama svjedoci propasti nekad vrijedeće društvene slike Crkve. Posvuda primjećujemo sljedeće: sve manje sudjelovanje u životu Crkve, koje još nije doživjelo svoj vrhunac, prekid kontinuirane predaje vjere djeci i mladima, dramatično smanjenje duhovnih poziva, kriza autoriteta, nesigurnost i užasna pra-

znina s obzirom na iskustvo vjere kod onih koji još vjeruju, a kod onih koji ne vjeruju sve veće nepoznavanje religije kao takve. Usto se može uvidjeti sve veće pomanjkanje vjerodostojnosti Crkve u javnosti i sve brže srozavanje Crkve na društvenu beznačajnost. Ukratko, sve ukazuje na to da je Crkva postala manjina u potpuno drukčije usmjerenomu društvu.

Zbog svega toga mogli bismo beskrajno jadikovati, ali možemo i u toj propasti tradicionalne narodne Crkve, koja je bila samo jedan religijski izričaj društva, uvidjeti šansu i zadaću da u onomu »starom« što nestaje prepoznamo »novu sliku« Crkve. No, ta nova slika nije drukčija od one »prastare« slike evanđelja. Dok je upravo narodna Crkva bila u opasnosti da poziv na kršćanski život svede na kalupe društvenih datosti, danas bismo trebali konačno početi živjeti evanđelje bez opterećenosti društvenim modama, većinom i uvjetovanostima. Ističem da bismo trebali živjeti! Kako se Božje kraljevstvo, koje se nalazi onkraj mjerila ovoga svijeta, može vjerodostojno svjedočiti, ako svjedočanstvo riječju ne potvrđujemo svjedočanstvom života? Ne bismo li se mi svi zajedno, a napose predstavnici hijerarhije, trebali priuipitati kako da vjerodostojno živimo i dalje predajemo evanđelje bez onoga »kada« i »ako«? Ovo bi bila za mene šansa koja se nazire iz propasti dosadašnje narodne Crkve: beskompromisno naviještati i živjeti Božju riječ; ne pouzdavati se u pastoralne strategije i institucionalne nove organizacije koje u biti samo nastavljaju sa starim poretkom; osnivati duhovne centre, u kojima se može crpiti snaga iz Kristova istinskog vrela za kršćanski život. No, time sam već prešao dopušteno vrijeme.

Zbog nedostatka vremena u nastavku želim promišljati o šansama i o novoj slici crkvene hijerarhije u Crkvi koja se mijenja. Ta se nova slika može već tu i tamo primijetiti, ali se nerijetko, prema mojemu mišljenju, promatra kroz potpuno pogrješnu prizmu. Govori se o nedostatku svećeničkih zvanja, kako svećenik ovo ili ono više ne može činiti, zašto se župe trebaju spajati ili ukidati itd. Mislim da je to pogrješna dijagnoza, a isto tako tvrdim da je potpuno pogrješna crkvena praksa, koja je nažalost danas sve proširenija, da se stalno bavimo tim nedostacima. Nasuprot tomu, želio bih u svojoj analizi početi od već spomenutoga nestajanja tzv. narodne Crkve. Pritom će nam biti jasniji određeni vidovi koji se ne tiču samo crkvene hijerarhije, nego i cijeloga života Crkve.

2. Sakramentalnost kao temeljna struktura Crkve

Ponajprije treba reći da se crkvena hijerarhija toliko snažno poimala u analogiji s ozračjem narodne Crkve i državnim te drugim društvenim funkcijama upravljanja da je u srednjovjekovlju netko mogao bez ređenja biti biskup te upravljati biskupijom (pomoćni biskupi dijelili su sakramente). Stoga je potrebno drukčije pristupiti crkvenoj hijerarhiji, odnosno ona treba ponovno otkriti svoju posebnost. Radi se o tomu da crkvena hijerarhija, kao služba koja je sakramentalno prožeta i utemeljena, treba drugim vjernicima posvješćivati da postoji samo jedan Gospo-

din u Crkvi, da jedino on upravlja Crkvom, da prvenstveno on govori, a taj jedan i jedini jest Isus Krist. Sakramentalnost crkvene hijerarhije, odnosno svetoga reda ima samo jedan jedini smisao, a taj je da Crkva u djelatnostima svetoga reda, po kojemu zadobiva svoj identitet, konkretno doživljava da je sam Isus Krist njezini Gospodin, njezin »upravitelj«: pastir, učitelj, svećenik. Nijedan drugi oblik upravljanja zajednicom, nijedna druga služba u Crkvi ne smije potamniti tu istinu. Koliko god ljudi bili obdareni velikim i raznovrsnim sposobnostima, oni ne »stvaraju« Crkvu, ne izgrađuju zajednicu i ne upravljaju njome, nego jedino Krist, na kojega sakramentalni sveti red upućuje, kojega uprisutnjuje i predstavlja. No, to je moguće samo pomoću posebnoga poslanja ili ovlaštene uredbe. Danas se to mora posebno snažno istaknuti, budući da postoji nemali broj pokušaja da netko sam sebi pripisuje sakramentalne kompetencije te se proglašava ili daje da ga proglašavaju voditeljem zajednice.

U tomu kontekstu potrebno se sjetiti temeljnoga problema evangeličkoga teologa Karla Bartha, za kojega se ključni problem župničke službe ne sastoji u pitanju: »Kako se to čini?«, nego: »Kako se to može?« Kako je moguće da zajedno budu: Božja riječ u ljudskoj riječi? Kako možemo u slavlju sakramenata posredovati Božje djelovanje? Biskup Kamphaus iz Limburga jednom je rekao: »Mnogi danas misle: ako je najvažnije da je netko obrazovan i sposoban, tada se ne vidi zašto on ne bi mogao sve raditi. No, u Crkvi se ne radi o činjenju... Koliko god bile važne naše sposobnosti, ipak je prvenstveno Bog onaj koji nas proglašava sposobnima i poziva u svoju službu.« Ili, riječima Karla-Heinza Menkea: »Netko je upravitelj župe ne zbog toga što može obnašati određene funkcije ili ih *de facto* ostvaruje, ne zato što je teološki kompetentan i dobar govornik, nego zbog toga što je biskup na njega položio svoje ruke. Krist je glava Crkve i to mora uvijek biti vidljivo u strukturama. Autoritet onoga koji drugima daje riječi vječnoga života, ne počiva na nekakvim nadarenostima ili kompetencijama.«² Autoritet počiva jedino na sakramentalnom poslanju.

Upravo se u tomu očituje značenje svetoga reda. Ako u odlučujućim trenutcima crkvenoga života ne djeluje neka osoba jer je naročito dobra ili jer je pokazala određene sposobnosti, koje mu je možda i župa udijelila, nego samo zato što ga »legitimira« ređenje, sakramentalno poslanje, tada upravo ređenje ukazuje na onoga koji redi i šalje zaređenoga službenika, a to je Krist. Time se ne zamjenjuje Kristov autoritet ljudskim, nego ON sam biva stavljen u središte, ukoliko sakrament, tj. djelotvorni znak ukazuje na njega te ON sam dijeli trajno svoju djelatnost.

Na taj je način radikalno relativiziran »svećenički autoritet«, odnosno sada on ne ukazuje više na sebe, nego na drugoga. Temeljna gesta svetoga reda jest gesta Ivana Krstitelja: Nisam ja taj! On upućuje na onoga koji »jest« taj. Takav pristup svećeništvu onemogućuje svaki klerikalizam i trijumfalistički vid hijerarhije. Bertram Stu-

² K.-H. MENKE, Gemeinsames und besonderes Priestertum, in: *IkaZ* 28 (1999.), str. 338.

benrauch objašnjava sveti red na vrlo drastičan, ali ipak točan način: »Krštenici su osobno pozvani da budu izdvojeni od ostalih, kako bi primili poseban sakrament. No, oni su natrag poslani svojim sestrama i braći sa zadaćom da se ne prave važnima.«³ Njihova je služba »samo« služba posredovanja, biti vidljivi ukaz na Krista. Njihov jedini smisao je služenje drugima u skladu s Kristovim poslanjem, »tako da, piše Paul-Josef Cordes, jedan jedini vid samosvrhovitosti ili apsolutističkoga manira vladanja jest već perverzija svetoga reda«⁴.

Tako se očituje, a time se ponovno vraćam već spomenutim promjenama društvenoga obličja Crkve, da sveti red u Crkvi ima potpuno drukčije značenje nego li službe u svijetu i društvu. Upravo je to u bizantskoj carskoj Crkvi, u zapadnoj »christinianitas« te s njime povezanom obličju narodne Crkve bilo potpuno zamučeno, budući da se sveti red na temelju izjednačivanja Crkve i društva shvaćao u analogiji, u strukturalnoj sličnosti sa službama ovoga svijeta. Danas imamo šansu i obvezu da svećeništvo opet razumijemo u punom smislu kao sakrament protiv svih funkcionaliziranja: sveti red je zastupanje Krista, sakramentalno ponazočenje Kristove zbilje u središnjim događajima crkvenoga života. To je osnovno mjerilo svega u Crkvi.

Neka se ovakvomu promišljanju odmah ne prigovori da se time sveti red sužava na kult. Tko tako razmišlja, uopće nije shvatio što je to uprisutnjenje i što su sakramenti općenito. Sakramenti nisu pobožni obredi, nego realno-simboličke djelatnosti koje osposobljavaju i ukazuju na realno i konkretno poslanje u ovom svijetu. Dakako, radi se o osposobljavajućim djelatnostima sasvim posebnoga karaktera.

Time smo došli do druge, vrlo važne misli koja u ovom kriznom vremenu zaslužuje najveću pozornost. Sveti red treba upravo u sakramentalno-znakovnoj funkciji posvješćivati da je cjelokupno crkveno, dušobrižničko i dijakonalno djelovanje sakramentalno, odnosno predstavljajuće djelovanje.

Želio bih to pojasniti. Iz iskustva znamo da postoje dva načina djelovanja koja se uzajamno prožimaju i nadopunjuju, ali ipak predstavljaju dva načelno različita djelovanja i prakse. Naime, radi se o praksi proizvođenja i predstavljanja. Prema prvomu načinu, kako i sam pojam izriče, proizvodimo nešto, činimo, mijenjamo, produciramo nešto. Djelo se usmjerava na učinkovito oblikovanje i proizvodnju objekata, institucija ili procesa. U toj praksi čovjek, kao *causa efficiens* i *homo faber*, vlada danom stvarnošću te je »podlaže« svojim predodžbama i ciljevima. Čovjekovo djelovanje promatra se u novovjekovlju gotovo isključivo pod vidom prakse proizvođenja. Takva praksa ne može nikako biti način kako čovjek zajedno djeluje s Bogom. On se ne može svojim vlastitim silama katapultirati u odnos

³ B. STUBENRAUCH, *Priesterlicher Dienst vor dem Anspruch der Lehre*, in: ders. (Hrg.), *Christsein als Priester*, Trier, 1999., str. 34.

⁴ Usp. P. J. CORDES, *Sendung zum Dienst*, Frankfurt, 1972.

prema Bogu i prema bližnjemu, niti može sam voditi i okupljati Božji narod, a niti ostvariti obećanu budućnost Božjega kraljevstva.

No, postoji još jedan način djelovanje. Takvo djelovanje Martin Heidegger naziva »dopunjivanje«. »Dopunjivanje označava razvijanje i privođenje nečega do njegove punine.«⁵ Ovdje se sada način djelovanja potpuno drukčije poima: radi se o tomu da nešto što nam je dano i što nam se daje »dopunjavamo«, tj. ostvarujemo praksom predstavljanja, u kojoj se to dano »utjelovljuje«, »izriče«, »simbolizira« te tako razvija »puninu svojega bića«. Najjednostavniji primjer takve prakse jest pružiti ružu onomu koga volimo. To je bez sumnje djelo, praksa, ali time se ništa ne proizvodi, gradi, niti se preoblikuje nekakav predmet. Naprotiv, ovdje se predstavlja uzajamna ljubav, koja na taj način može razviti puninu svoje naravi. Razlika između prakse predstavljanja i proizvođenja nije u tomu da smo u prvoj nešto manje »napravili« negoli u drugoj. Razlika je pak u tomu da se u praksi proizvođenja naglasak stavlja na objektivni događaj, na vidljiv i mjerljiv uspjeh, na sam rezultat, dok je praksa predstavljanja izričaj darovanoga života. Ona se ne usmjeruje instrumentalno prema nečemu, ona pokazuje »ono što jest«, predstavlja ono što joj je dano. U toj se praksi ostvaruje diferencija između bitka i simboličkoga predstavljanja samoga života u »punini svoje naravi«.

Cjelokupno sudioništvo čovjeka s Bogom pretpostavlja praksu predstavljanja, u kojoj se predstavlja i izriče ono što sam Bog čini i namjerava s čovjekom. Crkveno, a posebno dušobrižničko djelovanje kao takvo ne može ništa iz sebe samoga postići – cjelokupno je djelovanje ovdje, kako tvrdi dogmatika, čista, neraspoloživa milost. Stoga se takvo djelovanje ne može promatrati pod vidom »učinkovitosti«. Djelovanje je Crkve tek tada autentično, kada utjelovljuje i očituje Kristovo djelo, Božje djelo. U takvoj praksi predstavljanja i samo Božje djelovanje dolazi do »punine svoje naravi«, budući da se time tajanstvena Božja ljubav, Božji plan da sve privede jedinstvu, vidljivo donosi u strukture svijeta. Ta činjenica, da je cjelokupno djelovanje Crkve sakramentalno djelovanje u širem smislu, označava za čovjekovo sudioništvo beskonačno oslobođenje. Jer, nismo mi tvorci, nego On to mora napraviti. On je taj koji djeluje u Crkvi. On je Gospodin svoje Crkve.

Određuje li taj temeljni stav današnje pastoralno djelovanje? To si pitanje, prema momemu mišljenju, moraju postavljati oni koji su odgovorni za dušobrižništvo. To je pitanje poput eksploziva koji razbija u komadiće sve ono što se danas obično smatra važnim i bitnim u pastoralu. U svjetlu toga temeljnoga stava trebali bi se dobro preispitati današnji predloženi i prakticirani planovi, koncepti i strategije u pastoralu (a time i svi pojmovi iz područja »učinkovite prakse«), kao i način življenja i »ljestvica vrjednota« mnogih pastoralnih službi, pastoralnih teologa i pastoralnih suradnika. Upravo se u tomu preispitivanju krije i »ozdravljenje«

⁵ M. HEIDEGGER, *Brief über den Humanismus*, Frankfurt, 1965., str. 5.

cjelokupne prakse. Pitamo se koliko je zapravo dušobrižništvo i crkveno djelovanje zaista takvo da se u njemu očituje »samo« sakramentalno-simboličko predstavljanje Božjega djelovanja. Ne dobivamo li prije dojam da se pastoral orijentira prema geslu: »Kad su planinari potpuno izgubili orijentaciju, ubrzali su tempo marširanja.«⁶ Ne moramo li biti zabrinuti zbog toga što se sadašnji način pastoralnoga djelovanja uvijek promatra pod vidom »uspješnosti«? Nikad se u pastoralu nije toliko organiziralo, nikad nije bilo toliko pastoralnih tečajeva i nikad nije bilo toliko pastoralno-teološke literature na tržištu, niti su se prodavali toliki priručnici za pastoralne strategije. I unatoč tim naporima, opet samo i dalje bezuspješni.

No, jesmo li stvarno bezuspješni? Tobožnja nedjelotvornost svagdašnjega rada, razočarenja, frustracije, besperspektivnosti izgledaju posve drukčije, ako smo uvjereni da je naše djelo »samo« sakramentalno djelo, koje sprovodi u dimenzije iskusivosti i vidljivosti ono što sam Bog djeluje. Stvarni subjekti dušobrižništva nisu svećenici i njihovi suradnici, nije ni župna zajednica koja sama sebe izgrađuje. To znači da nismo mi oni koji su u središtu Crkve, što nažalost često činimo te tako samo ugrožavamo ono što je središnje u Crkvi. Moramo jasno uvidjeti da Crkva nije *od* svijeta, premda se nalazi *u* njemu. To znači da treba slijediti sasvim druge zakonitosti. Stoga već spomenuta propast narodne Crkve nije razlog za rezignaciju. Naprotiv! Ne krije li se u ideji narodne Crkve određena ludost da bismo mi - čovjek, dušobrižnik, svećenik ili biskup, zauzetost župne zajednice – mogli svojim učinkovitim djelima sprovesti u djelo i barem približno sačuvati univerzalnost Crkve u svijetu? Do dana današnjega još uvijek vlada sljedeća logika: svećenici i biskupi neprestano se brinu za kvantitetu, broj, uspjeh koji se može vidjeti i pobrojiti. No, to uopće nisu kategorije Svetoga pisma. »Uspjeh nije nijedno od Božjih imena.« (Martin Buber) Cilj djelovanja ne može biti ni veliko, ni malo stado, nego spremnost da se sakramentalnim poslanjem – djelotvornim navještajem Božje riječi i djelotvornim znakovima – osposobljava ljude da postanu Božji narod te ih se prati na putu nasljedovanja Gospodina. Iz toga slijedi da svećenik treba biti prvenstveno duhovna osoba u svojoj župnoj zajednici, tj. treba se orijentirati prema evanđelju, živjeti osoban odnos s Gospodinom i tako biti za ljude. On treba činiti ono što može i ukoliko može na pravilan način: uvjerljivo, radosno, predan Gospodinu i u vjernoj spremnosti da služi župnoj zajednici. Ali, aktivizam, izvanjski brojevi, statistika, menadžment i uspjeh nisu ono što mu treba biti prvo na pameti. Jer, kako sluga može očekivati očit uspjeh, ako je njegov Gospodin bio bez uspjeha na križu? A ipak, Bog nastavlja svoje djelo, i to kada i kako ON to želi.

U svemu tomu postavlja se snažno i pitanje o vjeri. Nije li mnogo toga u dosadašnjemu načinu dušobrižništva izričaj nevjere, odnosno nemogućnosti stvarnoga vjerovanja da je sam Bog stvarni dušobrižnik i voditelj svoje Crkve? Georg Bitter,

⁶ J. WANKE, Pastoral im Zeitalter der Gottvergessenheit, in: *Referate und Predigten der Tage der Pastoralen Dienste der Erzdiözese Freiburg*, Freiburg, 2001., str. 75.-95., ovdje str. 76.

profesor pastoralne teologije, jednom je napisao da u našem životu Crkve i pastoralnim planovima vlada »praktični deizam«. Njime mi ne niječemo Boga, ali više ne računamo ozbiljno s njegovim djelovanjem u Crkvi i u povijesti.⁷ Snažna preslojavanja u Crkvi daju nam šansu da pastoral, crkveno djelovanje, napose svećeničku službu konačno shvatimo kao »djelovanje predstavljanja« te time razvijemo drukčiji stil svećeništva i dušobrižništva. Potpuno su u suprotnosti s tim stilom svećenici koji se shvaćaju kao »menadžeri župe«, kao i oni koji su zbog osjećaja preopterećenosti plačljivo pali u depresiju te se rezignirano povlače u svoju intimu te se igraju »velečasnoga«.

3. Središte svetoga reda – središte života Crkve

Koji je cilj djelovanja Isusa Krista koje Crkva u cijelosti, a na poseban način svećenik, treba predstavljati i tako učiniti djelotvornim? Što je temeljni smisao Crkve kao hodočasničkoga Božjeg naroda koji hodi pustinjom ovoga svijeta? Taj cilj i smisao može biti samo ono što je bilo središte Isusova života i njegova poslanja, a to je ujedno i središte stvorenja i povijesti spasenja: jedinstvo.

Želimo li saznati nutarnji slijed, tako reći »logiku« Božje povijesti s čovjekom, kako nam je opisuje Sveto pismo, tada ćemo moći uvidjeti da je sve neprestano okrenuto prema jedinstvu: jedinstvu Boga s čovjekom kao i jedinstvu među ljudima. Od početka tzv. povijesti spasenja Bog poziva čovjeka u zajedništvo, u savez sa sobom. No, taj je isti savez takav da i ljude međusobno povezuje. Takav vertikalni i horizontalni proces ujedinjenja jest proces koji se neprestance proširuje: od obiteljskoga klana prema Božjemu narodu. Kada Bog poziva pojedinca, tada ga nikad u biti ne poziva samo kao pojedinca, nego uvijek s nakanom i poslanjem da služi jedinstvu svih ljudi, da se brine za nastajanje Božjega naroda. No, također ni zaseban Božji narod nije još cilj, nije još savršeni oblik *communio*. Božji narod treba biti »bлагослов za cijelu zemlju« (Iz 19, 24). On treba zahvatiti sve poganske narode, koji će, prema Izaiji, doći u Jeruzalem da dobiju udjela u Izraelovu savezu s Bogom i u zajedništvu koje je ostvareno u izraelskomu narodu. Stoga je iskonska Božja ideja sa svojim stvorenjem svekoliki *communio*, proširenje Božjega naroda prema svemu. To je crvena nit povijesti, kako velike opće tako i male, pojedinačne povijesti.

Trenutno nemamo vremena iscrpno se pozabaviti tom tematikom, da bismo uvidjeli kako je čovjekov grijeh uvijek iznova ugrožavao taj cilj. Jer grijeh u svojoj biti najsažniji proturječi *communio* Boga s čovjekom. Grijeh je ponajprije odbijanje ili oslabljenje »vertikalnoga« i »horizontalnoga« jedinstva i zajedništva. On poružnjuje lice svijeta kako ga je Bog zamislio, kao *communio*, te stvara podjelu, razdor, mržnju i nemir.

⁷ Vgl. G. BITTER, Evangelium und Inkulturation, in: *Presse - und Informationsstelle des Erzbistums Freiburg i. Br. (Hrg.)*, Information – Berichte – Kommentare – Anregungen, Jan.-März 1987, Nr. 1-3, str. 5.-31.

Stoga Božje djelo otkupljenja, unatoč grješnomu odbijanju, ima za svrhu pokretati čovjeka uvijek iznova prema savezu sa sobom i zajedništvu među ljudima. U uvijek novim pothvatima u povijesti spasenja, o kojima nam svjedoči Stari zavjet, ali analoški i druge religije, Bog daruje novo zajedništvo i potiče na novo jedinstvo sa sobom i s ljudima.

Te Božje inicijative doživljavaju svoj vrhunac u utjelovljenju Božjega Sina, u Isusu Kristu. U njemu se sada susreću dvije »usmjerenosti«: Božja usmjerenost prema čovjeku, koja traži i stvara zajedništvo, te usmjerenost svijeta prema Bogu, u kojoj mu on daje odgovor, čime nastaje zajedništvo među ljudima.

Jezgra Kristova djelovanja, kako smo već nakratko napomenuli, jest njegova zauzetost za Božji *communio* s ljudima i *communio* među njima samima. Otac ga je poslao te je on pošao u smrt da »ponovno skupi raspršene sinove Božje« (Iv 11, 25). Na taj način Ivanovo evanđelje sažima Isusovo djelovanje. Njegov cjelokupni život nalazi se u znaku stvaranja zajedništva. S pravom piše Alexandre Ganczy: »*Communio* se sadržajno (...) odnosi na sve što je Isus govorio i činio. Posve je razvidno da se spasenje, koje je Isus naviještao i ostvarivao, nalazi u potpunosti pod znakom jedinstva. Iskusiti spasenje u evanđelju znači uvijek iskusiti moć Boga koji dolazi i ujedinjuje.« Isus se zauzima za prevladavanje granica i odvajanja među pojedincima, različitim skupinama i društvenim staležima. Solidarnošću s grješnicima, otpisanima i onima koji se nalaze na rubu egzistencije, on pokazuje da želi prevladati razgraničenja i ograničenja te sve pozvati u zajedništvo sa sobom i s drugim ljudima – sve učiniti velikom »obitelji«.

No, još je važnije zajedništvo s Bogom, koje Bog po Isusu Kristu iznova nudi čovjeku. Oproštenje grijeha i novi početak daje se svakome, pa i onom najbjednijemu grješniku. Pozvana osoba mora »samo« vjerovati, tj. napustiti varljive kumire i prepustiti se novoj i konačnoj inicijativi Boga koji traži zajedništvo.

U tzv. oprostajnim govorima Ivanova evanđelja Isus kristalnom jasnoćom izriče što je krajnji temelj Božje »iskonske ideje« s njegovim stvorenjem te što je najdublje središte povijesti koja je usmjerena prema *communio*: to je sam trojedini Bog, koji svoju vlastitu narav (jedinstvo u različitosti osoba – različitost u jedinstvu) tumači u stvorenju kako bi stvorenje postalo njemu slično te zauvijek dobilo udjela u njegovu trinitarno-komunionalnom životu. Isusovi oprostajni govori naglašavaju upravo da se jedinstvo Oca i Sina proširuje na Isusove učenike, a po njima na cijeli svijet. To je ujedno i Isusova oporuka, njegova posljednja volja, poanta njegova cjelokupnog govora, djela i patnje: »Da svi budu jedno kao što ti, Oče, u meni i ja u tebi, neka i oni u nama budu da svijet uzvjeruje da si me ti poslao.« (Iv 17, 21) U tom smislu jedinstvo među ljudima proizlazi iz jedinstva trojedinoga Boga i u njemu treba postati »savršeno jedinstvo«. Ukratko, Božji naum spasenja sastoji se u tomu da sve što je na nebu i na zemlji bude ujedinjeno u Kristu, da bude dovedeno do jedinstva (usp. Ef). Time se naznačuje i stvarno mjesto i najdublja narav Cr-

kve. Drugi vatikanski sabor definira je kao »sacramentum unitatis« – »sakrament jedinstva«. Pritom se jedinstvo treba shvaćati na dva načina koja su bezuvjetno povezana: jedinstvo između Boga i čovjeka i jedinstvo među ljudima. I riječ »sakrament« ima dva značenja: prvo, Crkva je znak već započetoga zajedništva s Bogom i s ljudima, kako to ističe i LG 1; drugo, Crkva se koristi kao oruđe, instrument, sredstvo, po kojemu *communio*, koji je u njoj ostvaren tek na početku, dospije do svih ljudi i svih područja svijeta. *Communio* i *missio* – početak zajedništva i univerzalno poslanje – temeljne su dimenzije same Crkve, koja se kao takva očituje u Isusovim riječima i djelima te u okupljanju i poslanju njegovih učenika: okupljanje prema »unutra«, prema središtu; poslanje »prema van«, prema periferiji. Nijedan čimbenik ne smije nedostajati, želi li Crkva ostati vjerna svojoj naravi.

Premda je svim učenicima povjeren dar i zadaća da budu Crkva i pridonose životu Crkve, ipak su »neki (...) određeni za druge kao učitelji, djelitelji otajstva i pastiri«, kako to piše LG 32. Time dolazimo do svetoga reda. Prema rečenomu, ne može postojati neko drugo središte osim sljedećega: nastavljati s Božjim okupljanjem, koje je već dano sa samim stvorenjem, koje se u Staromu savezu razvija te koje po Kristu biva konačno uspostavljeno. Svi trebaju postati jedno! Sve treba biti dovedeno do jedinstva u Kristu! Ako je to jezgra Božjega i Kristova djelovanja, tada je sveti red ponajprije služba jedinstva i stvaranja jedinstva. Na tomu sve počiva. Ako sveti red re-prezentira, uprisutnjuje i kao sredstvo ostvaruje samoga Krista, tj. ako je sam Krist istinski dušobrižnik, tada se svećeničko dušobrižništvo, koje je sakramentalni znak za Kristovu osobu, najintenzivnije ostvaruje, pogađa najviše u sredinu i jest ono samo tamo gdje potpuno ukazuje na ono što je bilo središte Kristovih riječi i djela: stvaranje jedinstva.

To se najjasnije događa u slavlju euharistije i u navješćaju Božje riječi u euharistiji. To je istinsko središte pastorala, pastirskoga poslanja. To je Crkva već shvatila u prvim stoljećima. Karl Suso Frank ovako to sažima: »Dušobrižništvo se događa prvenstveno u sakramentalnim slavljinama i u navješćaju Božje riječi. Izvan prostora Crkve ono se događa (...) u uređenoj potpori siromašnih i potrebitih, koja je povjerenjena đakonima... U ranoj Crkvi ne postoji župna zajednica koja bi bila neprestano aktivna od jutra do navečer!« To je vrlo važan uvid: crkvena zajednica nije prostor svih mogućih djelatnosti koje se inače mogu obaviti i bez Crkve, nego je ona prostor ostvarenja i zračenja jedinstva koje nam Krist donosi, ona je kvasac jedinstva u svijetu razdora. Promatrajući postojeće strukture naših župnih zajednica, mislim da bismo trebali imati na umu ono što je rekao Suso Frank: »U ranoj Crkvi ne postoji župna zajednica koja bi bila neprestano aktivna od jutra do navečer.« No, takva župa nije postojala ni u srednjovjekovlju ni u ranomu novovjekovlju. Euharistija je bila središte tzv. dušobrižništva, jer je euharistija osnovni sakrament jedinstva, po kojemu Krist ostvaruje jedinstvo. Stoga svećenik predsjeda euharistijom, jer on u svojoj službi re-prezentira i dalje nastavlja Kristovo ostvarenje jedinstva.

Htio bih još malo pobliže pojasniti značenje euharistije kao slavlja jedinstva. Prvo, moramo nažalost ustvrditi da među vjernicima i biskupima i svećenicima još uvijek vlada pogrešno individualističko razumijevanje euharistije koje se fokusira na Kristovu prisutnost. Kao da nema bezbroj drugih načina Kristove prisutnosti: u riječi, u zajedništvu okupljenih vjerom u Krista, u susretu sa siromašnima i patnicima! Dakle, u euharistiji se ne radi prvenstveno o iskustvu Kristove prisutnosti, nego o njegovu posebnom djelovanju. A ono se sastoji u tomu da nas Krist u euharistijskomu slavlju privodi jedinstvu svojega tijela, jedinstvu sa sobom i s drugima. Ukoliko nas euharistija povezuje s Kristom i s mnogima, sa sestrama i braćom, ona je kao takva »sakrament jedinstva«. Vrlo je znakovito da se Crkva po prvi put naziva »tijelom Kristovim« u kontekstu euharistije: »Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo nije li zajedništvo krvi Kristove? Kruh koji lomimo nije li zajedništvo tijela Kristova?« (1 Kor 10, 16) To znači: kad se svatko u primanju kruha i vina sjedinjuju s Kristom, pojedinci postaju jedno ne samo s Kristom, već i međusobno. Postaju udovi jednoga tijela koje je sam Krist. Oslanjajući se na Augustinove misli, možemo reći da pričestivanje »Kristovim tijelom« ne označava samo sjedinjenje sa »samim Kristom«, nego s »cjelovitim Kristom«, odnosno s njim koji je glava te sa sestrama i braćom koji su udovi njegova tijela. Augustin ističe: »Vi sami ste Kristovo tijelo i udovi... Stoga primajte svoje vlastito otajstvo. Ono što ste vi sami, potvrđujete svojim amenom... Budite udovi Kristova tijela da vaš amen bude istinit... Budite što primate i primite što jeste, Kristovo tijelo.« Iz toga slijedi da je stvarni i posljednji cilj euharistije »jedinstvo Kristova tijela«, kako veli Toma Akvinski, a ne susret s Kristom. U euharistiji sam Krist ostvaruje to jedinstvo. Možemo se prisjetiti i lijepih misli Henrija de Lubaca: »L'Eglise fait l'Eucharistie« – »L'Eucharistie fait l'Eglise««. Time se misli na cjelovito jedinstvo Crkve, koje je puno veće od jedinstva onih koji se okupljaju na slavlje euharistije. Jer, svaka se euharistija slavi u »zajedništvu s papom i s našim biskupima«, odnosno u umreženosti s drugim živim Crkvama diljem svijeta. Prema katoličkom shvaćanju, ne može postojati zajedničko (liturgijsko) euharistijsko slavlje koje ne bi bilo samim tim i konkretno jedinstvo Crkve. Pritom se također misli i na jedinstvo koje svatko pojedinačno treba ostvarivati u konkretnoj svakidašnjici i u slobodnom vremenu, u privatnomu i javnomu životu, u svojem poslanju u svijetu. Slaviti euharistijski *communio* perverzno je ako barem jednako ne ostvarujemo *missio* u svijetu.

U svakom slučaju uvijek se radi o jedinstvu koje se ostvaruje po Kristu, a koje pripada svetomu redu kao njegovoj središnjoj zadaći: jedinstvo u sakramentima i po njima, jedinstvo u Božjoj riječi i po njoj, jedinstvo u pastirskoj službi i po njoj stvaranje jedinstva, pomirenja i pružanja orijentacije. To je, čini mi se, bit svetoga reda u Crkvi. Još jednom naglašavamo da nismo mi svećenici oni koji svojom dobrom voljom, uspješnim govorom, organizacijskim talentom stvaramo jedinstvo. Jedinstvo je jedino Kristovo djelo i djelo njegova Duha, kojega smijemo primiti. Dakako, time ne želimo zastupati nekakav sakramentalizam ili ritualizam. Posve je

razumljivo da se u euharistiji ne radi samo o kulturnom sakramentalnom činu, nego o tomu da vjernici u euharistiji primaju jedinstvo s Bogom, u sebi samima, međusobno i u svijetu u koji su poslani da donose rod. Za ostvarenje jedinstva unutar i izvan župne zajednice svećenik će davati poticaje, on će uvijek, koliko to može, okupljati ljude, pokušavati rješavati konflikte i stvarati mir i pomirenje. Provocirati će župne i druge zajednice, koje teže zatvaranju u sebe, da se otvore poslanju u »hladni« svijet. No, kako će to jedinstvo konkretno izgledati, to svećenik može mirno prepustiti duhovnom osjećanju pojedinih vjernika, skupina i duhovnih zajednica. On ne mora sve činiti, a tek ne mora sve znati. O svemu tomu lijepo piše Walter Kasper: »Zadaća svećenika jest u tomu da izgrađuje zajednicu Isusovim poslanjem, snagom i prema njegovoj mjeri. To se događa tako da on hrani zajednicu stolom Riječi i stolom euharistije, da je time čisti i posvećuje, osposobljava i motivira za služenje u svijetu. On je pozvan integrirati karizme u župi i povezivati ih s jedinstvom cjelokupne Crkve.⁸

Na koncu bih još ukazao na dva praktična zaključka:

1. Ako je sveti red prvenstveno služba jedinstva, tada je to ujedno i najosnovniji kriterij da netko bude pripušten svetom redu. Ne možemo mirno zaredivati one bogoslove koji se olako zatvaraju i bježe u toplinu crkvenih zajednica, uživajući u liturgiji i u svojim pobožnim okupljanjima. Zaređeni mogu biti samo oni bogoslovi koji su sposobni i spremni zauzeti se za jedinstvo u župama i u svijetu, koji su sposobni za timski rad, za zajedničko planiranje, savjetovanja, odlučivanja, koji ne polariziraju nego izmiruju.
2. Isus nije bez razloga poslao svoje učenike »dva po dva«. To je već u ranoj Crkvi dovelo do toga da se sveti red shvaćao kolegijalno: biskup je uvijek biskup u biskupskom kolegiju, prezbiter u prezbiteriju. Iz toga slijedi da oni koji su primili službu jedinstva, moraju i sami djelovati i nastupati kao jedno. Još više: moraju znati zajedno *živjeti*. U prvoj Crkvi bilo je posve uobičajeno da biskup živi sa svojim prezbiterima u tzv. »vita communis«. Primjerice, Augustin nije nikoga zaredio, ako nije htio živjeti u »vita communis«. Isto tako, nije nikoga pripustio svetom redu ako je napustio »vita communis«. Za Augustina je tako bitno da ređenik živi svoju službu jedinstva. Mišljenja sam da bi se upravo o tomu moralo voditi računa u odgoju budućih svećenika.

Prijevod: Ivica Raguž

⁸ W. KASPER, *Theologie und Kirche*, Bd. II, Mainz, 1999., str. 138.